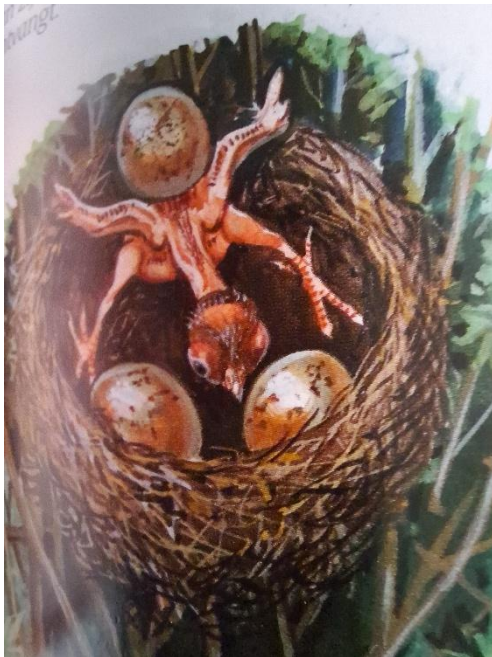

Koekoek, de lente begint!

Thuis hadden we vroeger een koekoeksklok, dus de roep van de koekoek is me met de paplepel ingegeven. Een collega wees me er ooit op dat de koekoek altijd voor het eerst te horen zou zijn op 18, 19 of 20 april, maar met de klimaatveranderingen in gedachten, verwacht ik hem eerder te horen. Sterker nog, ik hoorde dat de koekoek dit jaar halverwege maart al te horen was in ons Zeeland. Wanneer dit stukje geplaatst wordt verwacht ik van de pollen af te zijn, ook uitzonderlijk vroeg.

Ook het broedseizoen zal dan vroeger van start gaan en dat is heel essentieel voor de koekoek. Dan moet ook de koekoek bijtijds terugvliegen vanuit Centraal Afrika. Eerst komt de man, want hij moet op zoek naar een territorium. Een territorium dat in ieder geval waardvogels bevat. Want, zoals iedereen weet, de koekoek broedt zijn eieren niet zelf uit.

Even later arriveert mevrouw koekoek en als zijn roep en territorium haar bevalt, gaat zij op zoek naar een nest om haar ei kwijt te kunnen. Ze paart trouwens met meerdere mannetjes gedurende het seizoen. Zij legt dan haar ei in het nest van een waardvogel, die het ei uitbroedt. Elk koekoeksvrouwtje is gespecialiseerd in het nabootsen van de eieren van één specifieke soort(groep). Er zijn dus heggemuskoekoeken, karekietkoekoeken, kwikstaartkoekoeken, ... Dat nabootsen van het ei van de waardvogel is genetisch vastgelegd, gaat van moeder op dochter. Het is dus niet zo dat het koekoeksvrouwtje het ei naar believen kan veranderen. Per broedseizoen legt een koekoekswijfje 1 – 25 eieren, maar in elk nest wordt normaal slechts één ei gedropt in een nest waar hooguit al een of twee eieren liggen. Dit omdat de waardvogel anders doorheeft dat het niet haar eigen

ei is. Het koekoeksvrouwtje wacht tot de waardvogel van het nest af gaat. Om de waardvogel af te schrikken vliegt ze ook vaak boven het nest. Doordat zij lijkt op een sperwer vliegt de waardvogel angstig weg. Het vrouwtje legt in slechts een paar seconden een ei en neemt er ook weer eentje mee van de waardvogel. Die eet ze vervolgens op.

Mocht het nest zo goed beschermd zijn, dat mevrouw koekoek er niet op kan gaan zitten om haar ei te droppen, dan legt ze haar ei gewoon op de grond, verwijdert het originele ei, pakt haar eigen ei in haar snavel en legt die er voor in de plaats. Na 48 uur kan ze weer een ander ei leggen. Dat is veel meer dan de meeste vogels tijdens het broedseizoen kunnen. Een enorme klus, maar daarna heeft zij dan ook geen omkijken meer naar haar kroost.

Persoonlijk vond ik het gek dat de waardvogel dit pikt, het ei lijkt misschien wel, maar is toch niet hetzelfde. En ook dat is zo'n slimmigheidje van die koekoek. Wetenschappers ontdekten dat vogels die jagen op insecten of andere kleine prooien grotere ogen hebben, terwijl vogels met kleinere ogen eerder nectar of zaden eten. Ze stelden vast dat broedparasieten en vogels die vreemde eieren herkennen grotere ogen hebben en gewillige pleegouders kleinere ogen. Het verschil is groter dan het verschil dat je zou verwachten als gevolg van de lichaamsgrootte. Mogelijk gaan broedparasieten daarom vooral voor vogels met kleinere ogen, en dus een slechter gezichtsvermogen.

Ondanks de hoeveelheid eieren die de koekoek legt, gaat het slecht met deze bijzondere vogel. Dit kan verschillende redenen hebben. Zo wordt er meer met insecticiden gewerkt, waardoor er minder rupsen zijn. Maar ook het trekseizoen van de waardvogels is veranderd: zij komen eerder naar Nederland, waardoor de nesten al vol zitten en de eieren worden uitgebroed op het moment dat de koekoek er aan komt. Ook met de waardvogels gaat het niet best.

Koekoek in het nest van de kleine karekiet - Steef van Lith

Nog een reden is dat de vlucht voor de steeds groter wordende Sahara voor jonge koekoeken erg zwaar is. Daarbij staan grote harige rupsen op het menu van de koekoeken, zoals de eikenprocessierups. Deze rupsen worden door andere vogels niet vaak gegeten, doordat ze giftig zijn (door het melkzuur). De koekoek heeft hier geen last van door een extra beschermende laag in zijn maagwand. De haren komen er als een braakbal uit. Er komen steeds minder harige rupsen voor in de natuur door het gebruik van insecticiden en het verdwijnen van bloemrijke graslanden. Die rupsen zijn dus steeds moeilijker te vinden, omdat veel van die vlindersoorten sterk in aantal achteruit zijn gegaan. Het rupsendieet wordt aangevuld met kevers, krekels, sprinkhanen, oorwormen en libellen. Sinds de jaren negentig is de koekoekstand gehalveerd, maar de laatste jaren neemt het aantal wel weer toe.

Begin augustus kan ze dus haar terugvlucht alweer gaan boeken. Wanneer je daarna alsnog de roep van de koekoek hoort, is dat een jongeling. Na zo'n twaalf dagen komt het jong al uit

Koekoek in het nest van de kleine karekiet 3 - Steef van Lith

het ei. Meestal is hij eerder uit het ei dan de andere kuikens. Het koekoeksjong is naakt en blind, maar werkt binnen enkele uren al de andere eieren en eventueel eerder geboren jonge vogels het nest uit. Dit doet hij met een holte in zijn rug: hij neemt het ei/jong op zijn rug en gooit deze zo het nest uit. Mocht er nog een jong zijn gemist, dan verhongert deze. De waardvogel vliegt de komende dagen af en aan met eten.

Normaal gesproken zijn er

meerdere bekjes te voeren, maar het koekoeksjong weet verschillende geluiden te produceren, waardoor de ouders waarschijnlijk niet eens door hebben dat ze maar één jong hebben. Na zo'n twintig dagen verlaat het koekoeksjong het nest. Soms valt deze er gewoonweg uit, omdat het nest te klein is. Vervolgens blijven de veel kleinere waardvogelouders het jong nog 2 – 3 weken op de grond bijvoeren.

Voor de statistieken: de koekoek is een slanke vogel met spitse vleugels en een afgeronde staart. Hij is zo'n 32 – 36 cm groot, weegt rond de 110 gram en heeft een spanwijdte van 66 cm. Hij vliegt met rustige vleugelslagen waarbij de vleugels nauwelijks boven het lichaam worden geheven. Je treft hem vaak aan op paaltjes, prikkeldraad, uitstekende takken van struiken en boomtoppen.

Ongeveer 1% van alle nu levende vogelsoorten is geëvolueerd om puur parasitair te zijn, o.a. de koekoeken en koevogels. Zij vertrouwen volledig op de inspanningen van andere, meestal kleinere, gastheersoorten om een nest te maken, hun eieren uit te broeden en hun kuikens op te voeren.

De natuur blijft me verbazen. Wat een bijzondere vogel. Dank je (de) koekoek!

Veel dank aan Steef van Lith voor zijn foto's van de kleine karekiet, die een jonge koekoek in zijn nest voert.

Ria Smits

